

1987, 6. prosince – Prohlášení mluvčích Charty 77 Jana Litomiského, Libuše Šilhánové a Josefa Vohryzka a člena Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a místopředsedy Mezinárodní federace pro lidská práva Ladislava Lise adresované Nezávislému semináři k otázkám lidských práv v Moskvě obsahující souhrnné informace o stanovisku Charty 77 k otázce lidských a občanských práv, k helsinskému procesu, k politické situaci v Československu a její aktuální požadavky (dokument Charty 77 č. 76/87).¹

Vážení přátelé,

zdravíme Vaše setkání jménem Charty 77, čs. občanské iniciativy, která už více než deset let připomíná svým spoluobčanům i orgánům moci nutnost uplatňování lidským a občanských práv a poukazuje na jejich porušování.

Od svých vlád chceme prostou věc: chceme, aby se řídily tím, co deklarují, chceme, aby plnily závazky, které dobrovolně přijaly podpisem mezinárodních paktů o lidských právech i podpisem Závěrečného aktu v Helsinkách.

Naše přístupy pokud jde o pojetí, obsah i uplatňování lidských a občanských práv se většinou liší od názorů a praxe mocenských orgánů. Zbyrokratizované orgány moci se chovají tak, jako by občanská a lidská práva byla jakýmsi darem nebo laskavostí, benevolencí, kterou mohou občanovi buď poskytnout, nebo upřít. Tyto orgány moci na druhé straně velmi často vytvářejí pro část občanů neoprávněná privilegia, jež naše společnosti rozdělují.

Lidská a občanská práva a základní svobody nepovažujeme za nějaký dar nebo koncesi orgánů moci udělovanou občanům, ale za přirozený výraz důstojnosti člověka, základní atribut lidské identity. Tato práva platí pro všechny stejnou měrou. Vědomí a znalost lidských a občanských práv i povinností, odhodlání občana uplatňovat je, plnit a účinně je obhajovat pokládáme za základní charakteristiku právního státu, za předpoklad – a současně

důsledek – fungování demokracie v jakémkoli společenském zřízení. Uplatňování občanských a lidských práv je současně dominantní orientací a kritériem jakýchkoli smysluplných politických činností. Jde v podstatě o vytváření záruk a podmínek tvořivého lidského života. Jsme také přesvědčeni, že respektování lidských práv a svobod je jedním ze základních předpokladů politiky míru a spolupráce mezi národy a státy. Jestliže se již dnes při jednáních o kontrole a omezení zbrojení, jakož o odzbrojení uznává rozhodující význam vzájemné důvěry mezi státy, pak je jedním z projevů věrohodnosti každého státu vztah jeho vlády k vlastním občanům a k vlastní společnosti, vztah orgánů moci k občanským a lidským právům. Všeobecná deklarace lidských práv i mezinárodní pakty o lidských právech poskytují závazná měřítká této věrohodnosti, která platí pro všechny státy bez rozdílu jejich společenského a státního zřízení. Proto se lidská práva stávají hlavním kritériem různých otázek mezinárodní spolupráce a stojí v centru řešení tak závažných globálních problémů, jako je odvrácení katastrofy jaderného konfliktu, postupného ničení životního prostředí, demografické exploze, překonávání rozdílů hospodářského rozvoje mezi zeměmi atd. Řešení těchto otázek nemůže být pouze záležitostí vlád a vládních institucí, ale je v pravém slova smyslu záležitostí všech lidí. Dávat návrhy k těmto otázkám a jednat o nich je nezadatelným právem občanů.

V našich společnostech se šíří vědomí o nutnosti radikálních změn. Nechceme být jen pasivními diváky tohoto dění. Promyšlíme problémy možných proměn a zkusíme cestu, jak právě v oblasti lidských a občanských práv dospět k lepšímu stavu. Jednou z nich je kontrola helsinských dohod a mezinárodních paktů o lidských právech na místě (podobně jako je tomu v odzbrojování), a to pomocí specializovaných komisí složených z oficiálních zástupců a zástupců občanských iniciativ s mezinárodní účastí.

Sovětská vláda usiluje o uspořádání konference o humanitárních otázkách v Moskvě. Charta 77 již vyjádřila tomuto návrhu podporu v dopise, který adresovala vídeňskému jednání KBSE, ale s podmínkou, že účast na této konferenci bude umožněna také nevládním organizacím, skupinám a občanským iniciativám na

obranu lidských práv ze zúčastněných zemí. Účast těchto organizací, hnutí a skupin plně odpovídá duchu helsinských dohod i výsledného dokumentu z Madridu 1983. Odpovídá i našemu pojetí uplatňování lidských práv a úlohy občanů při jejich obraně.

Ve chvílích, kdy píšeme tento dopis, nevíme, zda čs. úřady umožní našim zástupcům účast na Vašem semináři. Policejní dozor a zásahy proti Chartě 77 a Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných v posledních měsících t. r. totiž značně zesílily. Účast či neúčast našich zástupců bude též malým svědectvím toho, zda se prostor pro zmíněné aktivity otevírá.

Zejména my v Evropě dobře chápeme, že uplatňování lidských a občanských práv je závislé na vztazích mezi národy a státy, na míře důvěry, jakou k sobě mají účastníci celoevropského procesu bezpečnosti a spolupráce. Nejde tu jen o to vytvořit podmínky důvěry a svobodného politického dialogu mezi Východem a Západem. Také nemůže jít jen a především o východo-západní či jinou hospodářskou spolupráci bez ostatních druhů spolupráce, jak si to představují vlády některých zemí. Podmínky pro svobodný politický a občanský dialog nutno vytvořit i uvnitř Východu samého. Existují mezi námi zcela nedůstojné bariéry a překážky. To, co by mělo být samozřejmé a prosté, například volné cestování, široká výměna informací a občanských návštěv, výměna zkušeností, poznatků, kulturních hodnot, výuka jazyků, společné ekologické a mírové aktivity aj. je doposud neuvěřitelně komplikované a zbyrokratizované.

O vztazích mezi státy, o svobodné vůli národů volit si svou vlastní cestu vývoje bylo v posledních letech proneseno mnoho sympatických slov a myšlenek. Ale slova zůstávají slovy a činy se s nimi často příkře rozcházejí.

Píšeme tento dopis jako občané země, která před dvaceti lety prožila pokus o demokratizaci politického, hospodářského, sociálního a kulturního života. Tento čs. pokus, který měl plnou podporu většiny občanů, byl potlačen a posléze zmařen intervencí pěti armád Varšavského paktu v srpnu 1968. Myslíme si, že vojenská intervence v Československu nebo později v Afghánistánu, nevojenská intervence v Polsku a všechny jiné intervence cizích

mocností do životů národů a občanů, ať se dělí kdykoliv na světě, nejsou jen věcí politiků, vojáků a diplomatů, ale musí se stát předmětem pozornosti a jednání humanitárních fór. Intervence v Československu měla dalekosáhlé, velmi nepříznivé důsledky v hospodářství, kultuře a morálce a neblaze poznamenala právě uplatňování a obhajobu občanských a lidských práv v naší zemi. Znovu opakujeme požadavek, že sovětská vojska by měla být z Československa stažena.

Zápas o naplnění občanských a lidských práv jako základních hodnot a orientací v politice, sociálním životě, v kultuře i hospodářství má a bude mít v každé zemi konkrétní, zcela určitou podobu. Máme-li hovořit o své vlastní zemi, pak bychom chtěli uvést následující problémy a současné požadavky.

1. V čs. věznicích pobývá stále řada občanů odsouzených za to, že uplatňovali svá lidská a občanská práva. Podle paragrafů stávajícího trestního zákona byly však jejich aktivity posuzovány jako podvracení republiky, pobuřování, maření státního dozoru nad církvemi apod. Ustanovení trestního zákona jsou formulována a interpretována v rozporu s literou a duchem mezinárodních paktů, které byly vládou ČSSR přijaty a staly se součástí právní soustavy, aniž by však byly dosavadní zákony změněny nebo modifikovány. Požadujeme úplnou amnestii politických vězňů v Československu a přestavbu právního řádu v duchu mezinárodních paktů o lidských a občanských právech, zakotvení občanských a lidských svobod v příslušných zákonných ustanoveních.
2. V Československu stále ještě trvá diskriminace mnoha občanů z politických a názorových důvodů, projevující se neblaze v hospodářství, kultuře, sociálním životě a morálce. Druhou stránkou těchto diskriminací jsou neoprávněná a nezasloužená privilegia části občanů. Požadujeme zrušení všech takových diskriminací a neoprávněných privilegií.
3. Pro rozvoj demokracie je nezbytná otevřená výměna názorů a informací. Jinak se závažné otázky naší společnosti, jednotlivců a skupin, jejich sociální, hmotné a kulturní potřeby nebudou moci uspokojivě řešit. Proto požadujeme zrušení státního

monopolu na informace, úpravu či novelizaci tiskového zákona, otevření prostoru pro svobodné informace a všechny skutečné kulturní hodnoty, umožnění dovozu knih, novin a časopisů ze zahraničí bez omezení apod.

4. V posledních desetiletích, zvláště po intervenci r. 1968, odešly z Československa statisíce lidí do emigrace. Tento proces dále pokračuje. Odchod většiny těchto občanů, z veliké části kvalifikovaných, není posuzován jako právo kdykoli opustit svou zem a zase se do ní vrátit, ale jako trestný čin se všemi důsledky pro dotyčné občany i jejich příbuzné. S tímto přístupem je nutno skoncovat a uvést příslušná zákonná ustanovení do souladu s mezinárodními pakty o lidských právech.
5. Klíčovou otázkou pro nás v Československu je demokratizace politického života. Chceme a musíme o ni usilovat především sami jako odpovědní občané. Toto naše úsilí je zatím značně omezováno, mezi jiným i sovětským postojem.

Své problémy a požadavky samozřejmě neadresujeme tomuto fóru, ale pouze je dáváme na vědomí všem lidem, kteří jsou rozhodnuti a ochotni v naznačených směrech pomáhat a jednat.

Informace o Chartě 77, r. 10, 1987, č. 17, s. 4–6.

POZNÁMKY

- ¹ Seminář k humanitárním otázkám pořádaný nezávislým tiskovým klubem Glasnost se konal v Moskvě ve dnech 10.–15. 12. 1987. První tři dny se semináře zúčastnil jako pozorovatel Charty 77 Jan Urban. Druhému delegátovi Věňku Šilhánovi zabránila StB v odletu. K tomu viz sdělení VONS č. 714 „Věňkovi Šilhánovi znemožněno odcestovat do Moskvy“, dokument č. 717. Po návratu uspořádal Jan Urban tiskovou konferenci věnovanou jeho pobytu v Moskvě a průběhu semináře. K tomu viz článek „Účast Charty 77 na moskevském semináři“ in: *Informace o Chartě 77, r. 10, 1987, č. 17, s. 7–8.*